

نسخه اعمال اصلاحات طرحنامه ۱۴۰۰،۳،۳۱

باسمه تعالی

کاربرگ طرحنامه پژوهشی

(Proposal)

عنوان طرح:

تبارشناسی گفتمان‌های جنگ تحمیلی در سینمای ایران

محمد سروی زرگر

خلاصه طرح:

مطالعه حاضر به بررسی گفتمان‌هایی می‌پردازد که سینمای ایران از جنگ تحمیلی ارائه می‌دهد که در تاریخ معاصر ایران از آن با عناوین گوناگونی مانند جنگ هشت‌ساله و دفاع مقدس یاد می‌شود. سینمای ایران این رویداد مهم را چگونه تصویر کرده است؟ به بیان دیگر، سینمای ایران این رویداد را چگونه معنا و فهم کرده است؟ برای پاسخ‌گویی به این پرسش، مطالعه حاضر با اتخاذ رویکردی تبارشناسانه و با استفاده از الگوهای مطالعاتی تصویری (نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان)، نشان می‌دهد که سینمای جنگ در ایران (الف) چه مضامینی را در این حوزه صورتبندی کرده است؟ (ب) این صورتبندی‌ها چه تغییرات و تطوراتی از سر گذاشته‌اند؟ و در نهایت، (ج) چه شبکه‌های نهادی در این صورتبندی‌های تاریخی دخیل بوده‌اند؟ با بررسی ۳۰ فیلم که فهرست آنها در این طرحنامه آمده است، مطالعه حاضر به این پرسش‌ها در قالب روایتی تاریخی پاسخ می‌دهد.

تاریخ ارائه: ۴ خرداد ۱۴۰۰ مدت اجرا: هشت ماه. بودجه پیشنهادی:

ویرایش اول: ☐ دوم: ☐ سوم: ☐ چهارم: ☐

پژوهشگر: هنر گروه پژوهشی: سینما و نمایش

محور پژوهشی مرتبط با طرح (بر اساس برنامه پژوهشی سال جاری): سینما و تئاتر پس از انقلاب؛

موضوع مرتبط با محور (بر اساس برنامه پژوهشی سال جاری) تطورات گفتمانی سینما یا تئاتر پس از انقلاب

اسلامی

* نوع پژوهش: بنیادی ☒ کاربردی ☒ توسعه‌ای ☐

* پژوهش بنیادی: پژوهشی است که در جهت گسترش مرزهای دانش بدون در نظر گرفتن استفاده عملی خاص برای کاربرد آن انجام می‌گیرد. پژوهش کاربردی: پژوهشی است که استفاده عملی خاصی برای نتایج آن منظور می‌شود و غالباً هم جنبه تجربی و هم جنبه نظری دارد. پژوهش توسعه‌ای: پژوهشی است که بیشتر جنبه تجربی دارد و به نوآوری یا بهبود در روش‌ها و مکانیزم‌ها و محصولات منجر می‌شود.

۱. مشخصات مجری یا مدیر طرح:

نام و نام خانوادگی: محمد سروی زرگر نام پدر: شماره شناسنامه:

..... محل تولد: محل صدور: سال تولد: روز ۱۹... ماه تیر....

سال آخرین مدرک تحصیلی (دانشگاهی/حوزوی): دانشجوی دکتری کد ملی: نشانی

منزل:

کد پستی:

تلفن منزل: ۸. تلفن همراه: ۶..... نامبر: آدرس پست الکترونیک:

.....sarvi1982@gmail.com.....

سوابق تحصیلی از لیسانس به بعد:

ردیف	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی	محل تحصیل	نام کشور	سال اخذ مدرک
۱	کارشناسی	اقتصاد	دانشگاه تهران	ایران	۱۳۸۴
۲	کارشناسی ارشد	علوم ارتباطات اجتماعی	دانشگاه صداوسیما	ایران	۱۳۸۷
۳	کارشناسی ارشد	علوم سیاسی	دانشگاه ورشو	لهستان	۲۰۱۴

۴	دکتری	جامعه‌شناسی سیاسی	دانشگاه دویسبورگ- اسن	آلمان	در مرحله دفاع رساله
---	-------	----------------------	-----------------------------	-------	------------------------

سوابق شغلی و تجربی (به ترتیب از حال حاضر به قبل):

ردیف	محل کار	سمت	مدت	شهر-کشور
۱	مرکز تحقیقات صدا و سیما (گروه حقوق و رسانه و گروه اقتصاد)	پژوهشگر و مدیر گروه مطالعات	۲ سال	تهران / ایران
۲	مرکز مطالعات و تحقیقات روزنامه همشهری	پژوهشگر	۴ سال	تهران / ایران
۳	دانشگاه علم و فرهنگ	مدرس	۲ سال	تهران / ایران

طرح‌های تحقیقاتی انجام داده و یا در حال اجرا:

ردیف	پروژه	محل اجرا	سال اجرا	وضعیت	نوع همکاری
۱	تحلیل گفتمان آگهی های ترحیم روزنامه همشهری در سال ۸۶	مرکز مطالعات و تحقیقات روزنامه همشهری	۱۳۸۷	اتمام	مجری و پژوهشگر اصلی
۲	تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان انتقادی یادداشت های روزنامه همشهری	مرکز مطالعات و تحقیقات روزنامه همشهری	۱۳۸۶	اتمام	مجری و پژوهشگر
۳	بررسی کلیشه های جنسیتی صفحه حوادث روزنامه ها (تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان)	مرکز مطالعات و تحقیقات روزنامه همشهری	۱۳۸۶	اتمام	همکار تحقیق
۴	تحلیل نشانه شناختی الگوی مصرف در آگهی های بازرگانی	مرکز تحقیقات صدا و سیما	۱۳۸۸	اتمام	مجری و پژوهشگر
۵	هدفمند کردن یارانه ها و شیوه های فرهنگ سازی آن در رسانه ملی	مرکز تحقیقات صدا و سیما	۱۳۸۸	اتمام	همکار تحقیق
۶	نشانه شناسی بازنمایی خانواده در آگهی های بازرگانی	مرکز تحقیقات صدا و سیما	۱۳۸۹	اتمام	مجری و پژوهشگر
۷	کیفیت در برنامه های رسانه ای (مرحله اول: تلویزیون)	مرکز تحقیقات صدا و سیما	۱۳۹۰	اتمام	مجری و پژوهشگر
۸	سیاست پژوهی گسترش سواد رسانه ای در کشورهای پیشگام و کشورهای مشابه ایران	مرکز تحقیقات صدا و سیما	۱۳۹۶	اتمام	مجری و پژوهشگر
۹	تبارشناسی بازنمایی غرب در سینمای ایران	پژوهشگاه هنر، فرهنگ و ارتباطات	۱۳۹۸	اتمام	مجری و پژوهشگر

دیگر فعالیت‌های پژوهشی (کتاب، مقاله و ...):

ردیف	عنوان فعالیت پژوهشی	محل	ناشر	سال
۱	بازنمایی ایران در سینمای هالیوود	مقاله	فصلنامه تحقیقات فرهنگی	۱۳۸۸
۲	بررسی عوامل بین فرهنگی در موسیقی عامه‌پسند ایرانی	مقاله	گلوبال مدیا ژورنال	۱۳۸۷
۳	مصرف در آگهی های بازرگانی: یک تحلیل نشانه شناختی	مقاله	مجله مطالعات ارتباطی	۱۳۸۸
۴	اسطوره های تبلیغات بازرگانی	مقاله	مجلات رادیو تلویزون	۱۳۸۸
۵	نشانه شناسی بازنمایی خانواده در آگهی های بازرگانی	مقاله	مجله مطالعات ارتباطی	۱۳۹۰
۶	سیمای بد اعراب	ترجمه کتاب	پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات	۱۳۹۴
۷	بازاریابی فیلم	ترجمه کتاب	پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات	۱۳۹۶
۸	راهنمای دو جلدی مطالعات کیفی (Sage Publications)	ترجمه کتاب	علمی-فرهنگی	در دست انتشار
۹	سفرنامه ایرانیان به اروپا در قرن نوزدهم	ترجمه کتاب	نشر مرکز	در دست انتشار
۱۰	سیاستگذاری سواد رسانه‌ای در ایران: چالش و ظرفیت‌ها	مقاله	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۱۳۹۹
۱۱	زیر سقف همین آسمان	ترجمه کتاب	نشر نیماژ	در دست انتشار
۱۲	از فرنگ‌شناسی تا غرب‌نگاری: مطالعه‌ای در تاریخ سینمای ایران	کتاب	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱۴۰۰

۲. بیان مسأله (معرفی دقیق ابعاد موضوع و سؤال‌های تحقیق):

مسأله اصلی مطالعه حاضر پاسخ به این پرسش اساسی و بنیادین است: سینمای ایران یکی از مهمترین رویدادهایی را که در تاریخ معاصر ایران بوقوع پیوسته است (جنگ تحمیلی هشت ساله) چگونه تصویر کرده است؟ به بیان دیگر، سینمای ایران این رویداد را چگونه معنا و فهم کرده است؟ سینما در اینجا به عنوان واسطه یا میانجی‌ای میان رویدادی به غایت پیچیده (از منظر سیاسی، اجتماعی، ژئوپولیتیک، اقتصادی، فرهنگی، و تاریخی) و عموم یک جامعه قرار می‌گیرد تا با روایت رویدادی بنام جنگ به خیل مخاطبان خود، این رویداد را معنا کرده، به خاطر آورده، و پیش روی مخاطبان خود قرار دهد. این مطالعه با اتخاذ رویکردی تاریخی، به استخراج صورتبندی‌های مختلف گفتمانی در سینمای جنگ ایران بر روی پرده‌های سینمای ایران می‌پردازد تا نشان دهد برخلاف روایت‌های مرسوم و رایج، به هیچ وجه با صدایی واحد در روایت این رویداد سینمایی روبرو نیستیم بلکه از قضا، با گونه‌های متکثری از روایت این رویداد مهم در تاریخ ایران پسا-انقلابی روبرو هستیم؛ تکثری که ما را با

میدان معنایی پیچیده و غنی‌ای روبرو می‌کند مستقیماً متأثر از تحولات کلان‌نهادی-تاریخی در ایران پسا-انقلابی هستند. مضاف بر این، این مطالعه ذیل مطالعه «سیاست‌نام‌ها» درصدد است نشان دهد که این سینما با «نام‌گذاری‌های متکثر و تکین» خود از مضامین مختلف، قهرمانان و ضدقهرمانان خاصی تولید کرده است که شکل‌دهنده «گسست‌های بنیادین عینی» هم در روایت این رویداد تاریخی و هم نظام‌های اجتماعی-فرهنگی است که این فیلم‌ها در دل آن تولید شده‌اند. به عنوان نمونه، سینمای جنگ در ایران هم در تولید «قهرمانانی انسانی» در قیاس با «ابر-قهرمانان‌سازی» رایج در سینمای جنگی هالیوود، وجهی منحصری‌فرد دارد و هم در تعریف «سیال و چندوجهی» از «خود» و «دیگری» (دشمن) و همچنین «فضاهای آستانه‌ای» (مانند جبهه، معراج شهدا، میدان مین، شط، مرز، و ...) و سوژه‌های تکین (مانند شهید، شهید زنده، و ...) با رویه‌های رایج فیلم‌های جنگی متفاوت است.

در نهایت، این مطالعه درصدد است این گسست‌ها و تطورات را در دل شبکه-منظومه‌ای تاریخی از رویه‌های کلان اجتماعی-سیاسی تبیین کند. به بیان دیگر، حاضر با اتخاذ رویکردی انتقادی نشان می‌دهد این صورت‌بندی‌های گفتمانی، چه مضامین و مسائلی را از قلم انداخته‌اند و در چه مواردی به دام کلیشه‌ها افتاده‌اند. در این مسیر، این مطالعه با پیروی از بنیان‌های نگاه تبارشناختی، ریشه‌ها - و نه خاستگاه‌های - این صورت‌بندی‌های گفتمانی را در پیشا-تاریخ وقوع این جنگ جستجو می‌کند و در این راه، به بررسی شبکه‌های معنایی برساخته‌شده و همچنین عناصر احضار شده از دل تاریخ (مانند تاریخ شیعه که هدف از جنگ در آن الزاماً در قالب پیروزی بر دشمن تعریف نمی‌شود، تاریخ روایت‌های پهلوانی ایرانی، و همچنین سینمای فیلم‌فارسی که مواردی از آن در دهه‌های اخیر برای بازآرایی سینمای جنگ در ایران بکار گرفته شده است) می‌پردازد و آنها را در دل رویه‌های نهادی، ساختاری، و سیاست‌گذاری‌های کلان تولید این فیلم‌ها قرار می‌دهد.

از منظر نمونه‌های مورد مطالعه، در این پژوهش، تمامی فیلم‌های ساخته‌شده با مضمون دفاع مقدس که بر روی پرده‌های سینمایی نمایش داده شده‌اند مورد بررسی قرار می‌گیرند و انتخاب نمونه‌ها تا جایی پیش می‌برد که کفایت نظری مورد نیاز در تحلیل‌ها حاصل شود. مضاف بر این، از منظر روش‌شناختی، رویکرد کلان مطالعه حاضر تبارشناسی است و در تحلیل فیلم‌ها (سطح خرد تحلیل) از ترکیبی از الگوهای مطالعاتی تصویر مانند نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان استفاده کرده و در نهایت روایت خود را در قالب «تحلیلی تماتیک (مضمونی)» ارائه می‌دهد.

در صورت نیاز ادامه بحث ضمیمه شود

۳. اهمیت، ضرورت و اهداف تحقیق:

اهمیت این تحقیق (۱) در گشودن راهی نو به اندیشیدن درباره سینمای جنگ در ایران است که با عناوین گوناگونی چون سینمای جنگ تحمیلی، سینمای دفاع مقدس، و سینمای جنگ در برداشتی کلی از آن یاد می‌شود. برخلاف آثاری که یک یا تعداد معدودی از فیلم‌های دفاع مقدس را مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند، اثر حاضر با تحلیل حدود سی فیلم، مطالعه‌ای کلان در سینمای دفاع مقدس است و از این رو، نگاهی جامع به این دسته از محصولات سینمای ایران فراهم می‌آورد. مضاف بر این، (۲) مفهوم‌پردازی‌ها از سینمای دفاع مقدس در ایران در مطالعات انجام شده به غایت تکراری و عموماً مبتنی بر دوگانه خود/دیگری است. این تحقیق درصدد ارائه صورت‌بندی‌های جدیدی است که در آن نه خودی واحد که از قضا با خودهای متکثر روبرو هستیم. نزاع بر سر این «خودهای متکثر» همزمان منجر به شکل‌گیری «دیگری‌های متکثر» می‌شود که نمونه بارزی از آن را در گذر از عراق به عنوان «دیگری» به صورت‌بندی کاملاً متمایزی از دیگری در قالب «رژیم بعث» می‌توان دنبال کرد با فیلم «اتوبوس شب» تثبیت می‌شود. و در نهایت، (۳) این تحقیق سیر تطورات سینماگران جنگ در ایران را از ذیل تحولات کلان سیاست‌های کلان اجتماعی-سیاسی در ایران پسا-انقلابی مورد بررسی قرار می‌دهد. این هدف نه از خلال ایجاد نوعی رابطه علی-معلولی بین این دو که از خلال ترسیم پیوندهای میان منظومه‌های مفهومی بین گفتمان‌های مختلف و سینمای دفاع مقدس انجام می‌شود.

وجه تبارشناختی این تحقیق - هم از منظر روش و هم از منظر نظری - بر اهمیت اتخاذ رویکردهای تاریخی در مطالعات

اجتماعی و ارتباطی تاکید می‌کند و آن را از مطالعات مشابه متمایز می‌کند. از منظر ضرورت تحقیق، این تحقیق بر ضرورت بازاندیشی در «فرهنگ بصری» ایران پسا-انقلابی تاکید کرده و معتقد است علیرغم گستردگی و تنوع سینمای جنگ در ایران، مطالعات در این حوزه از عمق و غنای کافی برخوردار نیستند. چنین امری ضرورت انجام مطالعات بینارشته‌ای، تاریخی، و مساله‌محور در این حوزه را ضروری می‌کند؛ ضرورتی که این تحقیق درصدد است در گستره‌ای که تعریف کرده بدان پاسخ دهد.

در صورت نیاز ادامه بحث ضمیمه شود

۴. بررسی ادبیات موضوع (پیشینه تحقیق و نوآوری تحقیق حاضر):

در میان آثار پژوهشی که به زبان فارسی درباره سینمای دفاع مقدس منتشر شده است، مطالعات انجام‌شده با رویکرد جامعه‌شناختی بیش از دیگر رویکردها به چشم می‌خورند. افروغ (۱۳۹۵) در «نگرشی منظومه‌ای و دیالکتیکی به سینما: در دفاع از سینمای اجتماعی» از سینمای انقلاب اسلامی در ایران سخن به میان می‌آورد. مدنی (۱۳۹۱) نیز در «جامعه‌شناسی سینمای جنگ و دفاع مقدس: چهار مقاله درباره فیلم و سینمای جنگ و دفاع مقدس» رویکرد جامعه‌شناختی به سینمای جنگ و دفاع مقدس در ایران را پی می‌گیرد. در مجموعه سه‌جلدی «جنگ برای صلح: مروری بر سینمای دفاع مقدس» که در سال ۱۳۷۹ منتشر شده است دربرگیرنده رویکردهای مختلفی است که تا انتهای دهه هفتاد شمسی درباره سینمای دفاع مقدس در ایران وجود داشته است. جلد نخست این اثر حاوی نقدهایی است که بر فیلم‌های دفاع مقدس نوشته شده بود، جلد دوم مقالاتی درباره فیلم‌های جنگی است و در نهایت در جلد سوم گفتگوهایی با سینماگران ایرانی درباره فیلم‌های جنگی صورت گرفته است.

در میان آثاری که به زبان انگلیسی درباره سینمای ایران منتشر شده است، مطالعات بیشتر در حوزه نقد فیلم و در چارچوب‌های مطالعاتی برآمده از دل نظریه فیلم قرار می‌گیرند. این مطالعات در سطح تبیینی سعی می‌کنند اغلب بر بعد «ایدئولوژیک» سینمای دفاع مقدس تاکید کرده و آن را برجسته سازند. به عنوان نمونه، مایکل آبکاسیس (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان سینمای جنگ ایران: بین واقعیت و داستان اشاره می‌کند که سینمای جنگ ایران با کارگردان‌هایی مانند تبریزی، سینیایی، حاتمی‌کیا و قبادی - به همراه بسیاری از کارگردان‌های دیگر - را می‌توان به منزله سفری روحانی دید که در آن روح بین غیاب و حضور در رفت و آمد است. از منظر آبکاسیس، کارکرد منحصربفرد سینمای جنگ ایران این است که در فرایند سوگواری کل یک ملت مشارکت می‌کند که بر علیه ارواح و اشباح خودش می‌جنگد و در جستجوی هویتش است. آبکاسیس در مطالعه خود در تلاش است از اسطوره‌های پنهان در پس پشت تصاویر ارائه‌شده توسط سینما ایران رمزگشایی کند؛ تصاویری که به طرز متناقض‌نمایی امر ترومایی را با امر زیبایی‌شناختی در هم می‌بافد. به همین قرار، فصل پنجم کتاب «اسلام شیعی در سینمای ایران: دین و روحانیت در سینما» نوشته نسیم پاک‌شیراز بصورتی گذرا به سینمای دفاع مقدس می‌پردازد. این پرداخت گذرا، دریافت یا بصیری نو درباره سینمای دفاع مقدس در ایران بدست نمی‌دهد اما پژوهش مفصل پاک‌شیراز در این اثر از منظر کاوش در صورتبندی‌های سینمایی وام‌گرفته‌شده از آموزه‌های شیعی (بویژه مضامین مورد استفاده در تعزیه) در سینمای دفاع مقدس از اهمیت قابل توجهی برخوردار است.

زیدآبادی‌نژاد (۲۰۱۰) در مطالعه جامعه خود درباره سینمای ایران پس از انقلاب، در بخش مربوط به سینمای دفاع مقدس، نشان می‌دهد که چگونه شماری از کارگردان‌های محافظه‌کار سینمای ایران که فیلم‌هایی در این حوزه^۱ ساخته‌اند در عمل سبک آن دسته از فیلمسازانی را اقتباس کردند که فیلم‌هایشان در سطح بین‌المللی با اقبال روبرو شده بود. به بیان دقیق‌تر، مطالعه زیدآبادی‌نژاد نشان می‌دهد که حضور سینمای ایران در سطح بین‌المللی تاثیر مستقیمی در نوع پرداخت فیلم‌های سینمایی در درون مرزهای ملی داشت؛ و سینمای جنگ در ایران نیز از این امر مستثنی نبوده است. با این حال، زیدآبادی‌نژاد چندان در این بده‌بستان سبکی و تحولات فرمی دقیق نمی‌شود؛ تحولاتی که در دگرگونی‌های اساسی فرمی و مضمونی سینمای دفاع مقدس در ایران اساسی و بنیادی بوده است. قانون‌پرور (۲۰۰۹) در بررسی تاریخی روندهای بنیادین و رادیکال در تاریخ ادبیات داستانی و سینمای ایران، به این نکته اشاره می‌کند که چگونه سینمای جنگ در ایران سبب شد تابوی تماشای فیلم در بین بخش‌های محافظه‌کار جامعه ایران شکسته شده و در عین حال

^۱ زیدآبادی از سینمای دفاع مقدس در ایران با صفت «ژانر» یاد می‌کند. با توجه به مباحث مربوط به چیستی ژانر، مطالعه حاضر از این مفهوم در سینمای دفاع مقدس استفاده نمی‌کند و به جای آن، در صورت نیاز، از ژانر فیلم‌های جنگی استفاده می‌کند.

نوعی بازیابی جدی در نگاه نظام سیاسی به سینما را نیز باعث شد. قانون‌پرور در ادامه از شکل‌گیری ایده «سربازان اسلام» در این سینما یاد می‌کند که این سینما آن را در برابر سربازان عراقی به عنوان «مزدور» صورت‌بندی می‌کند. قانون‌پرور این روند را با اشاره گذرا به فیلم‌های ملاقلی‌پور و شهریار بحرانی می‌بیند.

پرتویی (۲۰۰۸) در «شهادت و "زندگی خوب" در سینمای دفاع مقدس ایران» با تمرکز بر فیلم «لیلی با من است» و بافت یا زمینه کلان‌تری که سینما دفاع مقدس را شکل داده است (از تلویزیون تا نهادهای سینمایی مانند بنیاد سینمایی فارابی و همچنین گفتمان اسلام‌گرایی در ایران پسا-انقلابی) به تبارشناسی مفهوم «شهادت» در این فیلم و فیلم‌های مشابه می‌پردازد. او با اشاره به اینکه سینمای دفاع مقدس در واقع شهادت را وصل با خدا از خلال ایده فنا (فنا فی الله) در برداشت‌های عرفانی شیعه تعریف می‌کند، در ادامه به وجه سیاسی شهادت در این سینما می‌پردازد.

این آثار، برگزیده‌ای از مطالعاتی هستند درباره سینمای جنگ در ایران و بیرون از ایران منتشر شده‌اند. آثار دیگری - از جمله مقالات دانشجویی و پایان‌نامه‌ها (از جمله خالق‌پناه و مبین (۱۳۹۷)، بشیر و تلوری (۱۳۹۵)، رادرداد و حیرانی (۱۳۹۲)، مرتضوی‌فقهی و منادی (۱۳۹۰) و ...) - در این حوزه منتشر شده‌اند که در گزارش نهایی مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت. لازم به ذکر است این آثار در اینجا بصورتی تقریباً خام ارائه شده‌اند. در گزارش تحقیق رویکردی انتقادی نسبت به این آثار اتخاذ خواهد شد که ذیل آن (الف) به طبقه‌بندی این آثار و (ب) حدود و ثغور مفهومی و تجربی آنها خواهیم پرداخت تا نسبت پژوهش حاضر با این آثار - هم از نظر رویکر و هم از منظر فرو و محتوا - مشخص شود. تا اینجا روشن است که اثر حاضر منظر مضمونی و همچنین وسعت مطالعاتی از آثار فوق‌الذکر متمایز است. در اثر حاضر، مضمونی پیشینی انتخاب نشده است که بخواهیم آن را در فیلم‌های دفاع مقدس دنبال کنیم بلکه پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی استقرایی درصدد استخراج و مقوله‌بندی مضامین مطرح‌شده در این فیلم‌هاست تا از این طریق بتواند پرتو جدیدی به فهم این فیلم‌ها، روبه‌ها و رویکردهای حاکم بر ساخت این فیلم‌ها و مهمتر از همه، تحولات و تطورات تاریخی آنها ببیند.

چهارچوب نظری، فرضیه‌ها یا ابعاد پژوهش:

چارچوب نظری این تحقیق تلفیقی از نظریه فیلم، مطالعات ژانر سینمای جنگ، و تاریخ‌نگاری انتقادی بصری است. در نظریه فیلم، پرداختن به سینمای جنگ با توجه به الزامات تاریخی و تحولات تکنیکی در بازنمایی سینمای جنگ مورد بحث قرار گرفته است. این امر بیش از هر چیزی خود را در مطالعات درباره ژانر سینمایی جنگ نشان می‌دهد. تاریخ‌نگاری انتقادی بصری در محل تقاطع تاریخ و مطالعات بصری، سعی می‌کند بر ساخت تصویری گذشته یا رویدادی تاریخی را در دل برهم‌کنش نیروها (میدان نیروها) بازخوانی کند (بنگرید به چیتام و دیگران، ۲۰۰۵؛ و همچنین سانتاگ، ۲۰۰۱). از این منظر، روایت تصویری گذشته نوعی بر ساخت گفتمانی است و مطالعه آن، در عمل، تلاشی برای ایجاد نسبتی میان آن لحظه تاریخی و زمان «اکنون» است (برگر، ۱۹۹۶). یک مطالعه تاریخی انتقادی بصری از این منظر با استفاده از حوزه‌های مطالعاتی مختلف و همچنین مفاهیم انتقادی به نقشه‌نگاری آن میدانی می‌پردازد که یک رویداد تاریخی بصورتی تصویری در آن صورت‌بندی شده است.

این مسیر مطالعاتی وجهی جامعه‌شناختی در حوزه مطالعات جنگ دارد. مطالعه حاضر این وجه را نیز در بخش نظری-مفهومی دنبال خواهد کرد. به عنوان نمونه، مک‌میلان (۲۰۱۸)^۲ در «جاذبه‌های مرگبار جنگ» دلایلی چند درباره چرایی مواجهه هنرمندان با جنگ برمی‌شمارد. نخستین دلیل از منظر مک‌میلان «کاتارسیس» است؛ نوعی والایش روح و روان که سبب می‌شود فرد با مواجهه با آثار هنری خلق‌شده با موضوعیت جنگ، به شکل احساسی تخلیه شود. دلیل دوم از نظر مک‌میلان این است که این آثار در دوران جنگ به عنوان منابع مقاومت و امید عمل می‌کنند. نمونه‌های زیادی از این آثار را می‌توان سراغ گرفت که به عنوان نمونه در طول جنگ جهانی دوم به عنوان منبع امید و در طول جنگ ویتنام به عنوان منبع مقاومت عمل کردند. حتی برخی از این آثار به زعم مک‌میلان به عنوان ابزاری برای تهییج جوانان برای پیوستن به جبهه‌های نبرد عمل ساخته شده‌اند. در نهایت، مک‌میلان با اشاره به آثار کته کلوتس، چاپگر-نقاش برجسته آلمانی، به کارکرد آثار هنری به عنوان ابزاری برای سوگواری و ماتم برای جنگ و تبعات آن اشاره می‌کند. این مسیر را سانتتر (۱۳۹۶) به درخشان‌ترین شکل ممکن در «اشیاء سرگردان: سوگ، خاطره، فیلم در آلمان پساجنگ» مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.

این تحقیق به دلیل ماهیت کیفی آن فرضیه‌ای (مشابه الگوهای مطالعات پوزیتیویستی) پیش نمی‌نهد. در مقابل کار خود را از دل مفاهیم اصلی برآمده از منظومه مفهومی-نظری‌ای آغاز می‌کند و در ادامه با توجه به بنیان‌های رویکرد تبارشناسی بر روبه‌ها، گسست‌ها، و برهم‌کنش نیروهایی که می‌پردازد که میدانی بنام سینمای جنگ در ایران را شکل داد. در ادامه، مطالعه حاضر بر تطورات گفتمانی و گسست‌ها در صورت‌بندی‌های مختلف از جنگ در دل این میدان نیروها می‌پردازد و بر ردیابی سیاست نام‌ها متمرکز می‌شود. در این بخش است که نام‌هایی که به خود رویداد، سوژه‌های

^۲ بنگرید به پنجمین سخنرانی مارگارت مک‌میلان از سخنرانی‌های این استاد برجسته تاریخ در قالب سخنرانی‌های روث در:

دخیل در این رویداد، اشیاء یا ابژه‌های مرتبط، و همچنین مکان‌های مرتبط با جنگ در این سینما اطلاق شده‌اند از دل مطالعه‌ای مضمونی استخراج می‌شود. همزمان، ارجاعات زمانی-مکانی و مضمونی این فیلم‌ها به دوره‌ها و شخصیت‌های تاریخی (از جمله شمایل‌شناسی مکانی-زمانی شیعی) ارائه می‌شود. در عمل، رویکرد استقرایی بکارگرفته‌شده در این اثر، آن را به سمت استخراج مضامین اصلی مستتر در این فیلم‌ها و همچنین سیر تطورات آنها رهنمون می‌شود.

در صورت نیاز، ادامه بحث ضمیمه شود.

۵. متغیرها یا مفاهیم اساسی تحقیق و تعریف عملیاتی آنها:

مفاهیم اساسی این تحقیق عبارتند از:

۱. نظریه فیلم
۲. سینمای جنگ
۳. تبارشناسی و
۴. تاریخ‌نگاری انتقادی بصری

این مفاهیم در متن مطالعه و از دل مرور نظریات مرتبط در نظریه فیلم و تاریخ‌نگاری انتقادی بصری مفهوم‌بندی خواهند شد.

۶. واژه‌های کلیدی (متفاوت از واژه‌های مندرج در عنوان طرح):

سینمای جنگ، تاریخ‌نگاری سینمایی، فرهنگ بصری، تاریخ‌نگاری انتقادی بصری

نقاط تمرکز تحقیق (موضوعی، مکانی، زمانی):

فیلم‌های سینمایی ایرانی (بعد از انقلاب) با محوریت جنگ هشت ساله در این مطالعه مورد بررسی قرار می‌گیرند. این فیلم‌ها به تفکیک دوره‌های تاریخی که ذیل آنها گسست‌های معناداری در صورت‌بندی مضمونی فیلم‌های دفاع مقدس در ایران اتفاق می‌افتد از همدیگر تفکیک خواهند شد. نمونه‌های بارزی از فیلم‌های مورد مطالعه در این پژوهش عبارتند از:

عنوان فیلم	کارگردان	سال ساخت
۱. مرز	جمشید حیدری	۱۳۶۰
۲. برزخی‌ها	ایرج قادری	۱۳۶۱
۳. پرواز در شب	رسول ملاقلی‌پور	۱۳۶۵
۴. عقاب‌ها	ساموئل خاچیکیان	۱۳۶۴
۵. کانی مانگا	سیف‌الله داد	۱۳۶۷
۶. عروسی خوبان	محسن مخملباف	۱۳۶۷
۷. دندان مار	مسعود کیمیایی	۱۳۶۸
۸. مهاجر	ابراهیم حاتمی‌کیا	۱۳۶۸
۹. باشو غریبه کوچک	بهرام بیضایی	۱۳۶۹
۱۰. عملیات کرکوک	جمال شورجه	۱۳۷۰
۱۱. آخرین شناسایی	علی شاه‌حاتمی	۱۳۷۲
۱۲. کیمیا	احمد رضا درویش	۱۳۷۳
۱۳. بوی پیراهن یوسف	ابراهیم حاتمی‌کیا	۱۳۷۴
۱۴. لیلی با من است	کمال تبریزی	۱۳۷۴

۱۳۷۴	رسول ملاقلی پور	سفر به چزابه	۱۵
۱۳۷۶	ابراهیم حاتمی کیا	آژانس شیشه‌ای	۱۶
۱۳۷۷	رسول ملاقلی پور	هیوا	۱۷
۱۳۷۷	ابراهیم حاتمی کیا	روبان قرمز	۱۸
۱۳۷۸	احمد رضا درویش	متولد ماه مهر	۱۹
۱۳۸۲	احمد رضا درویش	دوئل	۲۰
۱۳۸۳	رخشان بنی‌اعتماد	گیلانه	۲۱
۱۳۸۵	کیومرث پوراحمد	اتوبوس شب	۲۲
۱۳۸۵	مازیار میری	پاداش سکوت	۲۳
۱۳۸۵	رسول ملاقلی پور	میم مثل مادر	۲۴
۱۳۸۵	مسعود ده‌نمکی	اخراجی‌های ۱	۲۵
۱۳۸۶	مسعود ده‌نمکی	اخراجی‌های ۲	۲۶
۱۳۸۸	شهرام اسدی	شب واقعه	۲۷
۱۳۹۳	نرگش آبیاری	شیار ۱۴۳	۲۸
۱۳۹۶	محمدعلی باشه‌آهنگران	سرو زیر آب	۲۹
۱۳۹۷	بهرام توکلی	تنگه ابوقریب	۳۰

۷. روش شناسی پژوهش:

مطالعه حاضر تحقیقی کیفی است. در آن، رویکرد اصلی تبارشناختی است. از منظر روشی، ترکیبی از روش‌های نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی برای مطالعه فیلم‌ها مورد استفاده قرار خواهد گرفت و در نهایت با استفاده از تحلیل مضمونی، گزارش تحقیق در قالبی تاریخی ارائه می‌شود.

۹-۱. روش تحقیق:

[توصیفی] ☐ [تحلیلی] ☒ [کمی] ☐ [کیفی] ☒

۹-۲. شیوه گردآوری اطلاعات:

کتابخانه‌ای ☒ مشاهده ☐ مصاحبه ☐ پرسشنامه ☐
سایر ☒ لطفاً ذکر شود.

۹-۳. فنون توصیف داده‌ها (آمار توصیفی):

۹-۴. فنون تحلیل داده‌ها (آمار استنباطی):

۹-۵. جامعه آماری: (این تحقیق با بررسی یا مطالعه یا مشاهده چه اسناد، مدارک، افراد یا اشیایی اجرا می‌شود؟)

فیلم‌های سینمایی ایرانی (بعد از انقلاب اسلامی) که در آنها به بازنمایی جنگ تحمیلی پرداخته شده است نمونه‌های مورد مطالعه در این پژوهش هستند. مضاف بر این منابع تصویری، از اسناد و مدارک رسمی و غیررسمی و همچنین مقالات و تحلیل‌های مرتبط نیز برای پیشبرد مسیرهای توضیحی و تبیینی این مطالعه تبارشناسانه استفاده خواهد شد.

۹-۶. نمونه‌گیری: ☐ تمام شماری می‌شود ☐ انجام نمی‌گیرد ☒ انجام می‌گیرد ✓

نمونه‌گیری به روش ... هدفمند..... با حجم یا تعداد نمونه..... حدود سی فیلم انجام می‌پذیرد.

۸. سازماندهی پژوهش (فصل‌بندی):

فصل اول: مقدمه و طرح مساله (کلیات تحقیق)

فصل دوم: بنیان‌های مفهومی، ادبیات نظری، و منظومه تحلیلی

فصل سوم: روش‌شناسی تحقیق

فصل چهارم: تحلیل مضمونی-تبارشناختی سینمای جنگ در ایران

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

۹. حجم کمی (تقریبی) گزارش نهایی: ۳۰۰ صفحه ۳۰۰ کلمه‌ای

۱۰. نتایج قابل انتظار از طرح:

۱. رفع مشکل اصلی دستگاه متبوع ☐	۴. تهیه آیین‌نامه، دستورالعمل یا استاندارد ☐
۲. فراهم آوردن دانش فنی کاربردی ☐	۵. تدوین طرح جامع ☐
۳. تهیه سند راهبردی ☐	۶. سایر موارد ذکر شود:

۱۱. مهم‌ترین منابع و مأخذ فارسی و خارجی:

آبکاسیس، مایکل و دیگران (۱۳۹۳). *سینمای دفاع مقدس: نگاهی از برون، گردآوری محمد خزاعی، ترجمه محمد معماریان، تهران: نشر ساقی*

افروغ، عماد (۱۳۹۵). *نگرشی منظومه‌ای و دیالکتیکی به سینما: در دفاع از سینمای اجتماعی، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات*

بهارلو، عباس (۱۳۹۶). *فیلم‌شناسی سینمای ایران (۱۳۵۱-۱۳۷۲)* جلد دوم. تهران: نشر قطره

بهارلو، عباس (۱۳۹۶). *فیلم‌شناسی سینمای ایران (۱۳۷۳-۱۳۸۲)* جلد سوم. تهران: نشر قطره

بهارلو، عباس (۱۳۹۴). *فیلم‌شناسی سینمای ایران (۱۳۸۳-۱۳۹۰)* جلد چهارم. تهران: نشر قطره

بشیر، حسن و تلوری، علیرضا (۱۳۹۵). *بازنمایی انگیزه حضور جوانان در دفاع مقدس: تحلیل گفتمان فیلم سینمایی اخراجی، مجله جهانی رسانه، دوره ۱۱ شماره ۲، صص ۱۱۲-۱۳۱*

خالق‌پناه، کمال و رحیمی، مبین (۱۳۹۷). *تجربه‌های فقیر در سینما: بازنمایی سینمایی تجربه جنگ در فیلم کوتاه گُردستان، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال چهاردهم، شماره ۵۳*

فراستی، مسعود و دیگران (۱۳۷۹). *جنگ برای صلح: مروری بر سینمای دفاع مقدس (دوره سه‌جلدی)، تهران: نشر انجمن سینمای انقلاب و دفاع مقدس*

سانتتر، اریک ال (۱۳۹۶). *اشیای سرگردان: سوگ، خاطره، و فیلم در آلمان پساجنگ، ترجمه فتاح محمدی، زنجان: نشر هزاره سوم*

راودراد، اعظم و حیران‌پور، سپیده (۱۳۹۲). *تحولات بازتاب جنگ در سینمای ایران، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال نهم، شماره ۳۳*

مدنی، سعید (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی سینمای جنگ و دفاع مقدس: چهار مقاله درباره فیلم و سینمای جنگ و دفاع مقدس، تهران: بهمن‌برنا

مرتضوی قهی، فاطمه و منادی، مرتضی (۱۳۹۰). دفاع مقدس در گذر سینمای ایران، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال هفتم، شماره ۲۵

- Fischer, Michael (2004), *Mute Dreams, Blind Owls, and Dispersed Knowledges: Persian Poesis in the Transnational Circuitry*, Durham, NC: Duke University Press.
- Ghanoonparvar, M. R. (2009). Revolutionary trends in Persian fiction and film, *Radical History Review*, Issue 105, The Radical Historians' Organization, Inc.
- Matthias Wittmann (2020) The art of ambiguity – Michelle Langford, Allegory in Iranian Cinema. The Aesthetics of Poetry and Resistance, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 47:5
- Michaël Abecassis (2011) Iranian War Cinema: Between Reality and Fiction, *Iranian Studies*, 44:3, 387-394
- Nacim Pak-Shiraz (2011). *Shi'i Islam in Iranian Cinema: Religion and Spirituality in Film*, London: I.B. Tauris.
- Naficy, Hamid (2012), *A Social History of Iranian Cinema*, vol. 4: *The Globalizing Era, 1984–2010*, Durham: Duke University Press.
- Partovi, Pedram (2008). Martyrdom and the "Good Life" in the Iranian Cinema of Sacred Defense, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 28:3
- Saeed Zeydabadi-Nejad (2010). *The Politics of Iranian Cinema: Film and Society in the Islamic Republic*, London and New York: Routledge.
- Varzi, Roxanne (2002) "A Ghost in the Machine: The Cinema of the Iranian Sacred Defense." In: Tapper, Richard, (ed.), *The New Iranian Cinema: Politics, Representation and Identity*. London: IB Tauris.
- William Brown (2011) Cease Fire: Rethinking Iranian Cinema through Its Mainstream, *Third Text*, 25:3, 335-341

۱۲. هزینه‌های پرسنلی *

ردیف	نام و نام خانوادگی	مسئولیت در طرح و نوع همکاری	سطح تحصیلات	رشته تخصصی	ساعات کار در ماه	مدت همکاری	مبلغ پرداختی در ماه	هزینه
۱	محمد سروی زرگر	مجری و پژوهشگر	دانشجوی دکتری	جامعه شناسی سیاسی	۱۲۰	۸ ماه	۵۵۰۰۰۰۰ تومان	۴۴۰۰۰۰۰۰ تومان
							جمع هزینه	۴۴۰۰۰۰۰۰ تومان

*براساس ضوابط آئین نامه‌های پژوهشی

۱۳. سایر هزینه‌ها (تهیه منابع، چاپ و انتشار، مسافرت و...):

ردیف	شرح	هزینه	ردیف	شرح	هزینه
۱	تهیه فیلم ها و خرید منابع مرتبط (فارسی انگلیسی) و سایر هزینه های مرتبط	۵۰۰۰۰۰۰ تومان			
				مبلغ کل هزینه های اجرای طرح	۴۹۰۰۰۰۰۰ تومان

۱۴. مراحل، زمانبندی اجرای تحقیق و شرح خدمات :

ردیف	عنوان مرحله	شرح خدمات		پیش بینی زمان و درصد پیشرفت کار		نحوه ارائه گزارش
				زمان لازم (روز)	درصد پیشرفت کار	
۱	صفر			۰	۰	بدون ارائه گزارش
۲	(۵۰ درصد از تحقیق)	ارائه گزارش مرحله اول شرح خدمات گزارش مرحله اول طبق نظر مجری				۳۰
۳	نهایی	ارائه گزارش نهایی			۱۰۰	۵۰

*پرداخت ۲۰٪ از کل اعتبار قرارداد با اخذ تضمین به عنوان پیش پرداخت.